

Pyhäjoen ja Merijärven Hauksuonnevan tuuli- ja aurinkovoimahanke

Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden
ja valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen
kulttuuriympäristöjen kohteiden kuvaukset

wpd Suomi Oy

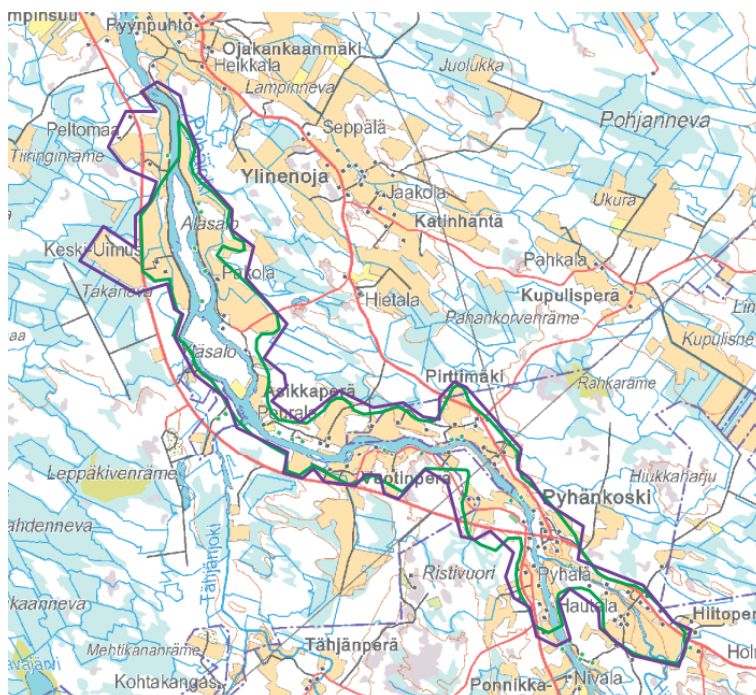
Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet – kuvaukset

Arvoalueiden kuvaukset on esitetty lähivaikutusalueella, ulommalla vaikutusalueella ja kaukovaikutusalueella (alle 30 kilometrin päässä) sijaitsevista arvokkaista maisema-alueista.

Pyhänkosken kulttuurimaisema Pyhäjokivarressa

Maisemakokonaisuus tukeutuu Pyhäjokeen (Kuva 1). Jokilaakso on varsin kapea. Sitä rajaavat suoalueet ja karut selännealueet. Viljelysalueet sijaitsevat jokivarressa kapeana ja katkonaisena nauhana. Peltoalueet sijaitsevat joen varsilla alavimmilla paikoilla, niiden väliin rajautuu kallioisia alueita ja kangasmaita. Asuinpaikat sijaitsevat yksittäisinä pihapiireinä sekä useiden pihapiirien muodostamina ryhminä ja katkelmallisina nauhoina peltoalueiden ympäröiminä joen törmillä. Maisema-alueen eteläosassa jokirannat ovat korkeita ja kallioisia. Pyhänkosken kohdalla joki virtaa kallioseinäisessä kanjonissa.

Maisema-alue on maisemakuvaltaan hieno esimerkki Pohjois-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko -maisemamaakunnalle tyypillisistä jokivarsien kulttuurimaisemista. Pyhäjokivarsi koskineen ja jokilaaksossa sijaitsevine viljelysalueineen on identiteetiltään vahva kokonaisuus. Erityisesti Pyhänkosken jyrkkäpiirteinen, paikoin kanjonimainen jokiuoma on merkittävä ja poikkeuksellinen maisemaelementti muuten tasaisessa jokilaaksossa. Maatilojen pihapiirejä rajaavat eri-ikäiset rakennukset muodostavat yhtenäistä ja miellyttävää miljöötä. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Kuva 1. Pyhänkosken kulttuurimaisema Pyhäjokivarressa. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta on esitetty kartalla violetilla viivalla (vanhempi rajausta vihreällä). (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

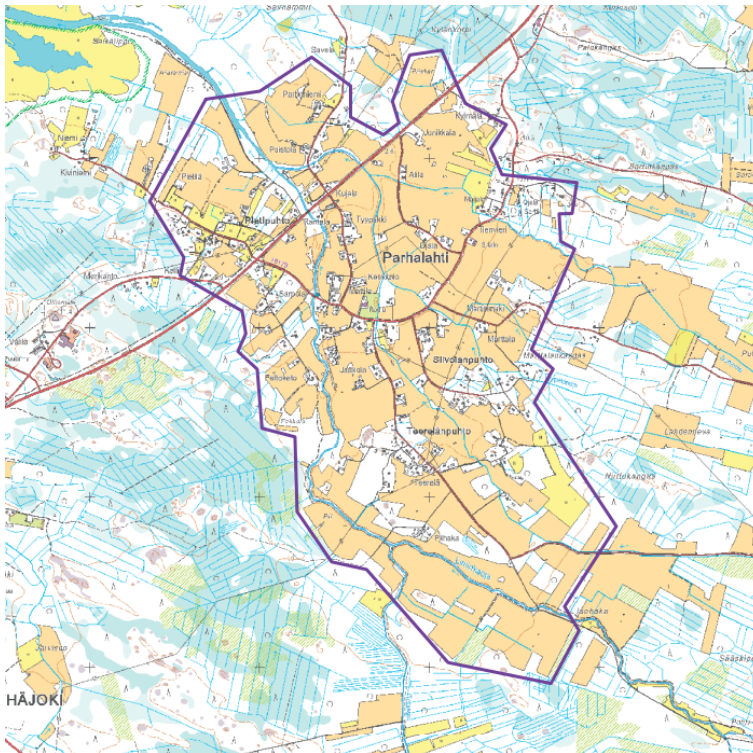
Parhalahden kulttuurimaisema

Parhalahden kylä viljelysalueineen sijaitsee rannikon tuntumassa kapean Liminkaojan varrella (Kuva 2). Kylän viljelysmaat sijaitsevat matalien kankaiden rajaamalla alueella. Asuinpaikat sijaitsevat teiden varsilla harvoina nauhoina, yksittäisinä pihapiireinä ja useiden pihapiirien muodostamina rykelminä. Kylän halki kulkevan vanhan maantien varrella koulun ja Liminganojan väliin rajautuvalle alueelle muodostuu lyhyt raittimainen kokonaisuus.

Parhalahti on kulttuurimaisemana maakunnallisesti arvokas. Se on myös rakennettuna kulttuuriympäristönä arvokas kokonaisuus. Alueen arvot pohjautuvat sen merkitykseen esimerkkinä perinteisestä maaseutukylästä

viljelysalueineen ja talonpoikasta perinnettä edustavine rakennuksineen. Keskeisellä paikalla sijaitseva, tyyliältään jugend-henkinen Parhalahden koulu erottuu kylässä maamerkkirakennuksena.

Kylällä on merkitystä myös valtatie 8 varrella sijaitsevana maamerkinomaisena kokonaisuutena: tielle näkyvä maakunnallisesti arvokas maisemakokonaisuus, kylän viljelysalueet ja talonpoikaisrakennukset, ovat arvokas ja mieleen jäävä osa tiemaisemaa. Tiemaisemassa maamerkkikohteina erottuvat erityisesti Syrjälän ja Rantalan rakennukset. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

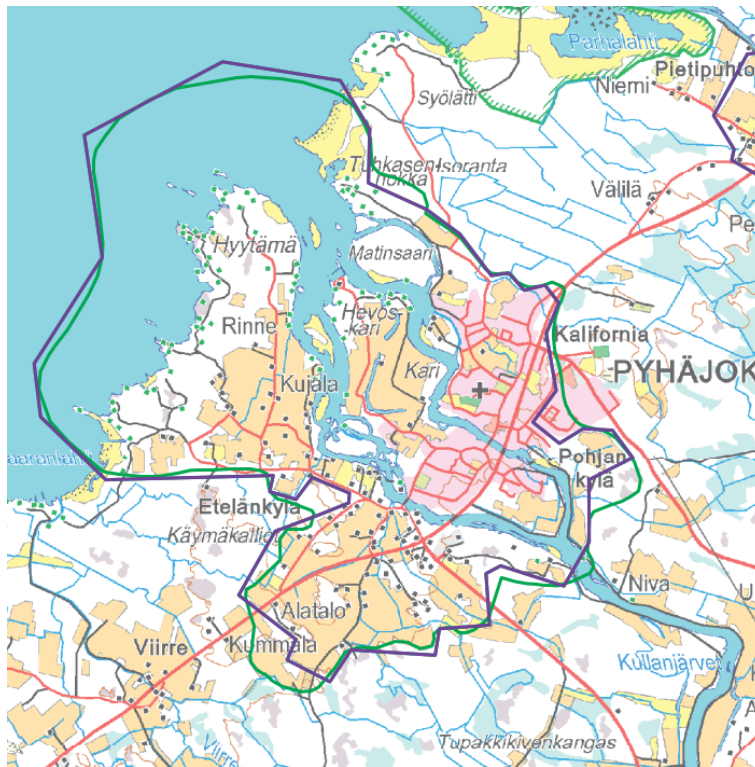
Kuva 2. Parhalahden kulttuurimaisema. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen raja-
aus on esitetty kartalla violetilla viivalla. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Pyhäjoen suun kulttuurimaisema

Maisema-alueeseen kuuluu Pohjanlahteen laskevan Pyhäjoen suistossa sijaitseva Pyhäjoen taajama (Kuva 3). Pyhäjoki jakautuu suistoalueella kahteen suurempaan haaraan, Etelähaaraan ja Pohjoishaaraan sekä useampiin niistä kapeampiin jokihaaroihin. Joessa on useita koskipaikkoja. Pyhäjoen kunnan keskustaajama on rakentunut maisemallisesti ja liikenteellisesti keskeiselle paikalle jokisuistoon ja jokiuomien keskelle rajautuville suurille saarille. Taajamarakenteen runkona on vanha maantie, Vanhatie, joka on osa 1600-luvulla rakentunutta Pohjanmaan rantatietä.

Pyhäjoen taajama on maisemakuvaltaan hieno, arvokas ja mieleen jäävä kokonaisuus. Alueella on paitsi maisemallista arvoa, myös rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyviä arvoja. Kokonaisuus on maakunnallisesti arvokas, ja sen arvo ylettyy lähes valtakunnallisesti arvokkaan kohteen tasolle.

Maisema-alueella monimuotoiset jokimaisemat, taajamamaisema, perinteiset maaseudun viljelysmaisemat sekä rannikkoalueiden luonnonmaisemat ja loma-asutus yhdistyvät ja limittyvät toisiinsa omaleimaiseksi ja arvokkaaksi kokonaisuudeksi. Maisemakokonaisuus on havainnollinen ja hieno esimerkki perinteisestä ja edelleen elävästä maaseutukirkonkylästä. Kulttuurimaiseman ominaispiirteet kertovat alueen pitkästä historiasta. Maisema-alueella on paljon kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa. Vahvana omaleimaisuutta luovana erityispiirteenä Pyhäjoella hahmottuvat suistoalueen jokinäköymät. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

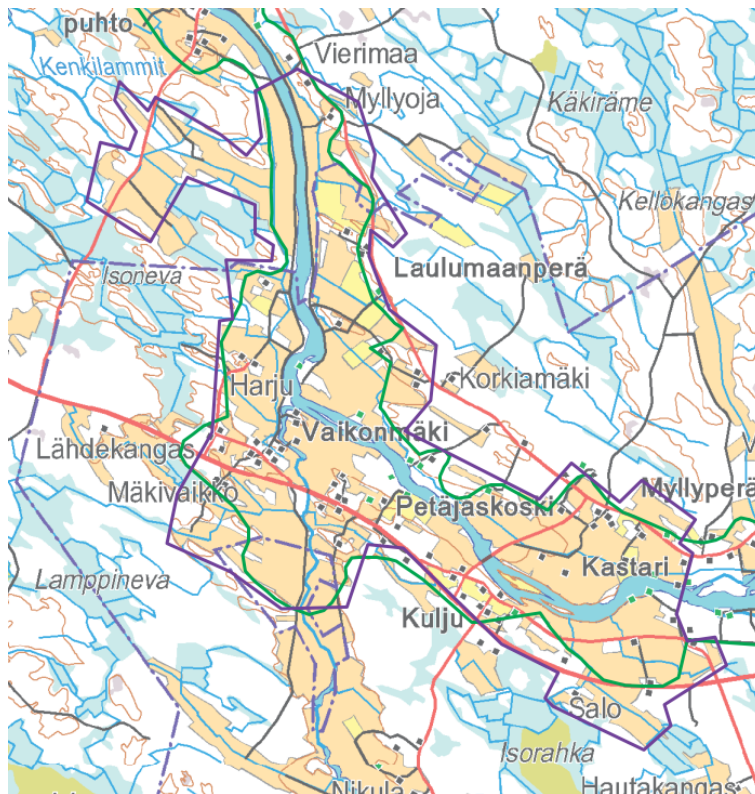

Kuva 3. Pyhäjoen suun kulttuurimaisema. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta on esitetty kartalla violetilla viivalla (vanhempi rajausta vihreällä). (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Petäjäskosken kulttuurimaisema Pyhäjokivarressa

Maisema-alue tukeutuu kapeaan Pyhäjokeen (Kuva 4). Joessa on koskia sekä kapeita ja pitkänomaisia saaria. Omaleimaisuutta luovana erityispiirteenä maisema-alueella erottuvat jokea molemmin puolin reunustavat penkereet. Penkereillä kulkevilta kapeilta sorateiltä avautuu näkymiä joelle ja jokea reunustaville viljelysalueille. Peltoalueet on raivattu Pyhäjokilaaksoon alaville, viljelykseen parhaiten soveltuville maille. Asuinpaikat sijaitsevat rykelminä peltojen ympäröimillä matalilla kumpareilla ja harjanteilla sekä joen molemmin puolin kulkevien maanteiden varsilla.

Petäjäskosken kulttuurimaisema on edustava esimerkki jokivarsien perinteisestä viljelysmaisemasta. Alueelle leimaa-antavia, omaleimaisuutta luovia piirteitä ovat joen molemmin puolin kulkevat pengertiet, pitkään viljelyskäytössä olleet peltoalueet ja jokilaaksossa kumpareilla rykelminä sijaitseva asutus. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Kuva 4. Petäjäskosken kulttuurimaisema Pyhäjokivarressa. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta on esitetty kartalla violetilla viivalla (vanhempi rajausta vihreällä). (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Piipsjärven kulttuurimaisema

Maisema-alueen ytimenä on kookas Piipsjärvi. Järvi kuuluu Pyhäjoen vesistöön. Piipsjärveä ympäröivät viljelyskäytössä olevat peltoalueet. Viljelysalueet sijaitsevat järven rannoilla alavilla mailla, kohti järveä viettävillä rinteillä. Asuinpaikat sijaitsevat ryhminä ja nauhoina teiden varsilla ja selänteiden rinteillä. Piipsjärven länsipuolelle sijoittuu Vihannista Oulaisiin johtava maantie, valtatie 86. Tieltä avautuu komeita näkymiä Piipsjärvelle ja sitä ympäröivään viljelysmaisemaan.

Piipsjärven kulttuurimaisema on edustava ja hieno maisemakokonaisuus. Se on yksi hienoimmista maaseudun kulttuurimaisemista edustavista kokonaisuuksista Pohjois-Pohjanmaalla. Maisemakokonaisuus on maakunnallisesti arvokas, ja sen arvo kokonaisuutena ylettyy lähes valtakunnallisesti arvokkaan kohteen tasolle. Alueella on paitsi maisemallista arvoa, myös rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyviä arvoja. Maisema-alueella on paljon arvokkaita rakennuksia ja pihapiirejä.

Alueelle ominaisia, omaleimaisuutta luovia piirteitä ovat pitkät näkymät järvelle ja sen yli vastarannalle sekä järveä ympäröivien viljelysalueiden avoimuus. Maisemakokonaisuudella on merkitystä myös sen läpi kulkevalle maantielle erottuvana maamerkkikohteena ja kohokohtana tiemaisemassa. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Pitkäsenkylän – Tyngän kulttuurimaisemat Kalajokivarressa

Maisemakokonaisuuteen kuuluu Kalajokea ja Vääräjokea ympäröivä kulttuurimaisema Kalajoen alajuoksulla. Maisema-alueella sijaitsevat Etelänkylä, Pitkäsenkylä ja Tynkä. Viljelyksessä olevat peltoalueet ympäröivät Kalajokea ja Vääräjokea leveänä yhtenäisenä vyöhykkeenä. Pitkäsenkylällä Kalajoen pohjoispuolella peltoalueet muodostavat laajan avoimen viljelytasangon. Asutus sijaitsee yhtenäisinä nauhoina jokien varsilla sekä jokiuomia myötäilevien teiden varsilla. Paikoin teiltä avautuu pihapiirien lomasta pitkiä näkymiä viljelysmaisemaan.

Alue on maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisemakokonaisuus, jonka arvot perustuvat sen merkitykseen hyvin vanhana ja edelleen elinvoimaisena kulttuurimaisemana. Maisema-alue on edustava esimerkki Kalajokea reunustavasta viljelysmaisemasta ja asutuksesta. Alueella on runsaasti rakennuskantaa, johon liittyy historiallisia, arkkitehtonisia ja maisemallisia arvoja. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Kastellin jätinkirkko

Kastellin jätinkirkko sijaitsee Linnakankaalla, Ylipään kylän lähistöllä. Maastonmuodot ovat loivapiirteisiä ja kumpuilevia, maisemassa vuorottelevat matalat kankaat ja niiden väleihin rajautuvat suoalueet. Jätinkirkko sijaitsee Linnakankaan laen kaakkoisreunalla. Jätinkirkko on suurin maassamme, se on kooltaan noin 36 x 62 metriä. Vallin korkeus on enimmillään lähes 2 metriä ja siinä erottuu kuusi porttiauukkoa. Kaivauksissa vallin sisäpuolelta ja ulkopuolelta on löydetty kivikautisia asuinpaikkalöytöjä.

Kastellin jätinkirkko on valtakunnallisesti merkittävä muinaisjäännekohteeksi. Jätinkirkko ympäristöineen on maisemanähtävyytenä määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Raahen saaristo ja rantamaisemat

Raahen kaupungin ranta-alueet ja kaupungin edustalla sijaitseva saaristo muodostavat kulttuurihistoriallisesti merkittävän ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jolle on ominaista historiallinen kerroksellisuus. Alueeseen liittyy mm. kaupunkitoiminnan, kaupankäynnin ja kaupunkirakentamisen historiaa sekä merenkulun historiaa. Kaupungin ranta-alueet avautuvat laajana ja kauas näkyvänä aluejulkisivuna saaristoon ja merelle.

Maisema-alueella on paljon kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennelmia, jotka kertovat alueella aikojen kuluessa harjoitettujen elinkeinojen historiasta. Arvokkaita kohteita ovat mm. Raahen kaupungin ranta-alueilla säilyneet vanhat rakennukset sekä rannoilla ja saaristossa sijaitsevat huvilat, kalastajien tukikohtien rakennukset sekä merenkulkuun liittyvät rakennukset ja merimerkit. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Hiekkasärkät ja Rahjan saaristo

Kalajoen Hiekkasärkkien alue on huomattava ja tunnettu maisemanähtävyys ja matkailukohde. Alueen arvot perustuvat luonnonmaisemalle tyypillisiin ainutlaatuisiin erityispiirteisiin sekä alueen pitkään historiaan tunnettuna matkailukohteena. Arvokas luonnonmaisema ja elinvoimainen matkailumaisema muodostavat omaleimaisen, vaikuttavan ja identiteetiltään vahvan kokonaisuuden. Kerroksellinen rakennettu kulttuuriympäristö kertoo loma- ja matkailurakentamisen historiasta aina 1900-luvun alusta nykypäiviin saakka.

Rahjan saariston alueella yhdistyy monipuolinen saaristoluonto perinteiseen saaristolaiskulttuuriin elinkeinoineen. Rahjan saaristo on yksi edustavimmista ja monipuolisimmista maankohoamisrannikon suojelualueista. Kokonaisuuteen kuuluu geologisesti, linnustollisesti ja kasvistollisesti arvokkaita kohteita. Luonnonympäristölle on ominaista monimuotoisuus. Perinteisestä saaristolaiskulttuurista kertovat kalastussatamat, kalastajakylät ja perinnemaisemat. Niihin liittyy historiallisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Alue on vanha ja edelleen merkittävä satamapaikka.

Sekä luonnonympäristölle että kulttuuriympäristölle on ominaista historiallinen kerroksellisuus. Alueen luonnonmaisemassa näkyvät hyvin pitkän ajan kuluessa tapahtuneet maankohoamisen ja eroosion vaikutukset. Hiekkasärkkien alueella luonto dominoi maisemakuvaa matkailurakentamisesta huolimatta. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a.)

Pattijoen kulttuurimaisema

Maisema-alue sijaitsee Pattijoen kirkonkylän kaakkoispuolella, kapean Pattijoen varsilla. Maisema-alueen halki kulkevat rautatie sekä Oulusta Raahen johtava valtatie 8. Viljelysmaisemaa rajaavat matalat kangasmaat.

Maisemalle ovat tyypillisiä metsän rajaamat peltolohkot ja loivasti kumpuilevassa maisemassa kaartuillen kulkevat vanhat tiet. Maisemakokonaisuus kertoo Pattijoen historiasta maaseutukirkonkylänä ja se toimii porttimaisena aiheena Pattijoen taajamaan saavuttaessa.

Pattijoen kulttuurimaisemalla on merkitystä myös valtatielle 8 avautuvana maisemakokonaisuutena. Tietä avautuu näkymiä avoimeen viljelysmaisemaan. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016a).

Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö – kuvaukset

Arvoalueiden kuvaukset on esitetty lähivaikutusalueella ja ulommalla vaikutusalueella (alle 20 kilometrin päässä) sijaitsevista arvoalueista.

Kalaputaan kylä

Kalapudas (Kuva 5) on Pyhäjoen varrella sijaitseva ns. puhtokylä, jonka erityispiirteensä on voimakkaiden kevättulvien takia maaston korkeimmille alueille keskittynyt asutus. Samalle mäelle on rakennettu useita talouskeskuksia asuinrakennuksineen ja lukuisine talousrakennuksineen. Pihamaa on yhteinen ja rakennusten nurkkien välillä on vain muutama metri.

Kalaputaan mäellä ovat kantatilat Kalapudas, Alapudas, Rantapudas ja Ylimäki. Vanhimmat rakennukset ovat 1700-luvulta. Asuinrakennukset sijaitsevat ylämäellä ja talousrakennusten muurimainen rivi kehystää niitä, alimpana ovat ladot ja varastorakennukset. Kalaputaan kaakkoispuolella Männistökosken molemmilla rantamilla ovat Poutiaisenpuhto ja Männistönpuhto, jotka molemmat muodostuvat suljetuista pihapiireistä. (Museovirasto 2009.)

Kuva 5. Kalaputaan kylä (Museovirasto 2009).

Pohjanmaan rantatie

Pohjanmaan rantatie (Kuva 6) on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie. Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä teosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet kunnittain ovat: Kalajoella Alajoentie, Juolantie, osa Sunintietä; Pyhäjoella Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Etelänkylän silta - Vanhatie - Lahnaojantie, Parhalahti; Raahessa Saloinen, Haaksiluodontie – Oikotie. Rantatie ylittää Pyhäjoen Eteläkylän museosiltaa pitkin. (Museovirasto 2009.)

Kuva 6. Pohjanmaan rantatien osuudet Hauksuonnevan hankkeen vaikutusalueella (Museovirasto 2009).

Etelänselän Isosilta

Tiehallinnon valitsemat museosillat kuvastavat maamme liikenneverkon ja sillanrakennustaidon kehitysvaiheita 1700-luvulta nykypäiviin saakka. Museosillat -teemakohteessa mainittujen siltöjen lisäksi lähes parikymmentä museosiltaa sisältyy laajempiin alueisiin tai museotiekohteisiin.

Pyhäjoella Pohjanmaan rantatie ylittää Pyhäjoen virran Etelänselässä (Kuva 7). Silta (1837) on todennäköisesti vanhin käytössä oleva tukiansassilta. Kalliolle perustettu silta on 77,5 metriä pitkä ja neliaukkoinen. Silta-arkut ja jääesteet on muurattu suurista harkkivistä. Kunkin aukon molemmin puolin on kuusi kaksoistukiansasta. Myös kansirakenne on puuta. Harvinaisen tukiansassillan puuosat, joista osa on alkuperäistä puumateriaalia, on punamullattu ja tervattu. (Museovirasto 2009.)

Kuva 7. Etelänselän Isosilta. Sillan yli sijoittuu Pohjanmaan rantatie. (Museovirasto 2009.)

Pyhäjoen kalarannat

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden vanhat kalarannat kertovat alueen kalastusperinteestä. Pohjanmaan jokien suualueilla on tiiviisti rakennettuja venerantoja ja vaja-alueita, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan Pohjanmaan merikalastukselle.

Pyhäjoella on kolme kalasatamaa (Kuva 8), jotka käsittävät useita kymmeniä venevajoja, verkkovajoja ja kala-aittoja. Pyhäjoen suussa on Jokipuojin kalaranta, joen pohjoisrannalla on Kaukon kalalanssi. Liminkaojan varrella Parhalahden kalarannassa on kolmisenkymmentä pientä kalavajaa ja -aittaa.

Kylien jakokuntien rakentamat kalasatamat ja venerannat muodostavat pitkin jokivartta levittyviä tiiviitä rakennusryhmiä. Rakennusryhmien sisällä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. Ranta on kylien yhteismaata ja rakennukset kunkin talon omia. Rakennuksia on salvottu hirrestä, osa on lautarakenteisia. Monet on katettu malkapuilla, laudalla tai oljilla. (Museovirasto 2009.)

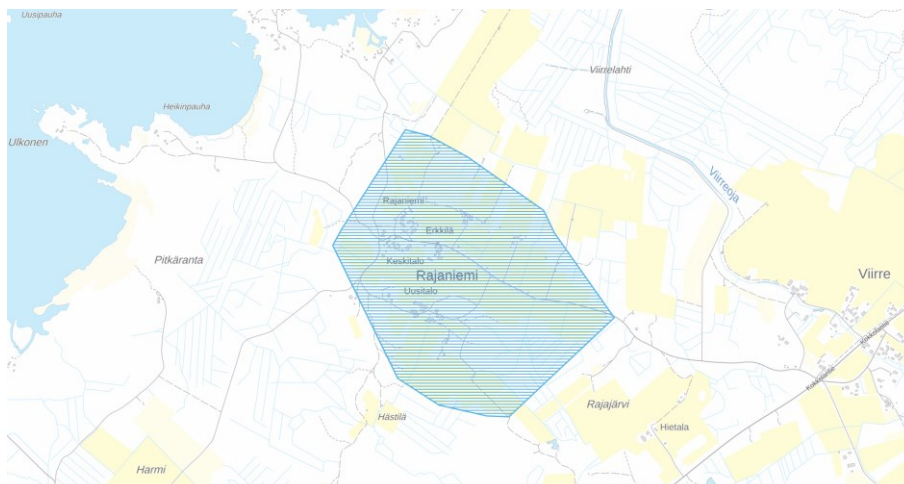

Kuva 8. Pyhäjoen kalarannat (Museovirasto 2009).

Rajaniemen kylä

Rajaniemen kylä (Kuva 9) kuuluu Pohjois-Pohjanmaan parhaiten säilyneisiin puhtokyläin, jossa pihapiirien ja rakennusten keskinäinen sijoittelu on pysynyt ennallaan. Rakennuskantaan mahtuu niin harmaita riisiä luuvineen kuin alun perin vieraita varten rakennettu, keskeissalipohjakaavainen asuinrakennuskin.

Rajaniemi sijaitsee Pyhäjoen Yppärin kylässä. Kyläpuhto on peltojen keskellä olevalla kumpareella, jossa maatilojen rakennukset muodostavat hyvin tiiviin ryhmän. Rajaniemen sukukylä on ryhmäkylä, jonka asukkaat ovat aina jotain kautta sukua toisilleen, joskin yhteinen esi-isä saattaa olla usean polven takana. Kylä muodostuu neljästä talosta, Erkkilästä, Keskitalosta, Uusitalosta ja Rajaniemestä. Keskitalon pihapiirissä oli alkujaan neljä asuinrakennusta, joista yksi poistettiin uusjaossa 1980-luvulla samalla kun asuinrakennusten sisäänkulkua muutettiin omien piha-alueiden muodostamiseksi. Päärakennuksissa on Pyhäjoelle tyypillisiä kaksikerroksisia kuisteja. Pihapiirien laitamilla on lukuisia talousrakennuksia ja aittoja. (Museovirasto 2009.)

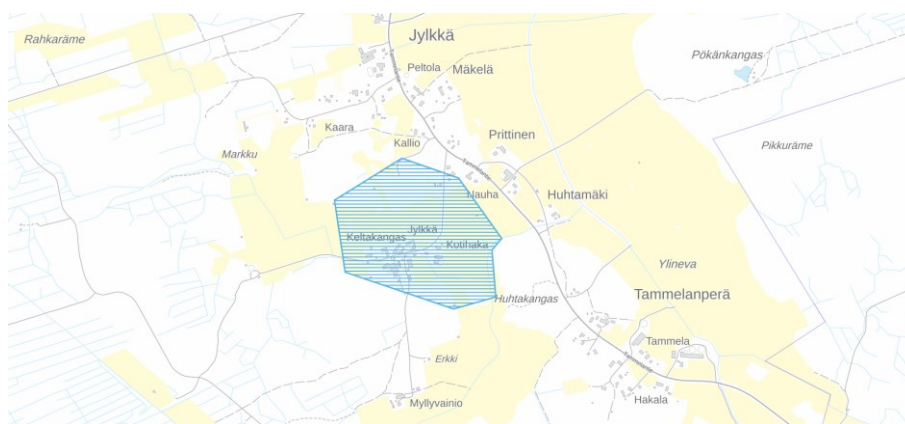

Kuva 9. Rajaniemen kylä (Museovirasto 2009).

Jylkän talonpoikaistila

Jylkän talonpoikaistilan (Kuva 10) pihapiiri eri-ikäisine asuinrakennuksineen ja talousrakennuksineen on kertova ja hyvin säilynyt esimerkki vauraasta pohjalaisesta talonpoikaisrakentamisesta 1800-luvun alussa.

Jylkkä sijaitsee Kalajoen Mehtäkylässä Yppärinjoen sivuhaaran lähimaisemassa. Peltojen ympäröimässä metsäsaarekkeessa olevan Jylkän pihapiirissä on kolme eri-ikäistä asuinrakennusta ja pitkä kaksikerroksinen luhtiaitta. Umpihipan ulkopuolella on joukko talousrakennuksia kuten navetta ja riihi sekä pieniä aittoja. (Museovirasto 2009.)

Kuva 10. Jylkän talonpoikaistila (Museovirasto 2009).

Oulaisten rautatieasema

Oulaisten asema (Kuva 11) on 1886 valmistuneen Seinäjoki-Oulu-radan alkuperäinen asema, joka on säilyttänyt suureksi osaksi rakentamisaikaisen, tyyppi- ja piirustuksin toteutetun asunsa. Oulaisten aseman rakennuskanta on pääasiassa vuosilta 1886–1910. Seinäjoki-Oulu-radan asema on rakennettu noudattaen IV-luokan tyyppiaseman n:o 1 piirustuksia. Asemarakennus sijaitsee asema-alueen pohjoispäässä. Asema-alueen kolmen asuinrakennuksen talousrakennukset muodostavat Rautatiekadun laitaa yhtenäisen rakennusrivin. (Museovirasto 2009.)

Kuva 11. Oulaisten rautatieasema (Museovirasto 2009).